

*В. І. Курганевич,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України*

СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-МАСОВИХ ЯВИЩ В ІНТЕРЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

V. Kurganevych,
Postgraduate student of division of European integration and globalization and management
of national security of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

SOCIAL PURPOSE AND STRUCTURE OF THE STATE REGULATION OF SOCIAL-MASS PHENOMENA IN THE INTERESTS OF PROVIDING OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

У статті визначено соціальне призначення державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки, яке полягає у зниженні рівня соціальної напруженості в рамках чинного законодавства для недопущення соціального вибуху. Також визначено структурні елементи державного регулювання суспільно-масових явищ, а саме: правове регулювання, що передбачає визначення норм поведінки учасників суспільно-масових явищ (гіпотезу, диспозицію, санкції); визначення критеріїв оцінки суспільно-масових процесів, що підлягають регулюванню; визначення цілей державного регулювання; моніторинг та соціальне прогнозування викликів, загроз та небезпек, що породженні деструктивним розвитком суспільно-масових явищ; контроль та регулюючий вплив на суспільно-масові процеси.

The article defines the social purpose of state regulation of social-mass phenomena in the interests of ensuring of national security, which lies in reducing the level of social tension in the framework of the current legislation in order to prevent a social explosion. Also, the structural elements of state regulation of social-mass phenomena are defined, namely: legal regulation, which envisages the definition of norms of behavior of participants in social-mass phenomena (hypothesis, disposition, sanctions); definition of criteria for evaluation of social-mass processes, that are liable to regulation; definition of the goals of state regulation; monitoring and social forecasting of the challenges, threats and dangers that are generated by the destructive development of social-mass phenomena; control and regulatory influence on social-mass processes.

Ключові слова: національна безпека, державне регулювання, суспільно-масові явища, соціальна напруженість, моніторинг загроз, соціальне прогнозування, ініціювання суспільно-політичної нестабільності.

Key words: national security, state regulation, social-mass phenomena, social tension, threat monitoring, social forecasting, initiation of social-political instability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Систематизація та узагальнення досвіду ініціювання суспільно-політичної нестабільної, а також зарубіжного та вітчизняного досвіду забезпечення національної безпеки дозволяє констатувати, що в сучасному політичному протистоянні досить часто в якості дестабілізуючого чинника суспільно-політичної системи використовують суспільно-масові явища.

Ця обставина і визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями дослідження проблем теорії та практики державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України.

На підставі аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій можна зробити висновок про те, що актуальним проблемам державного регулювання суспіль-

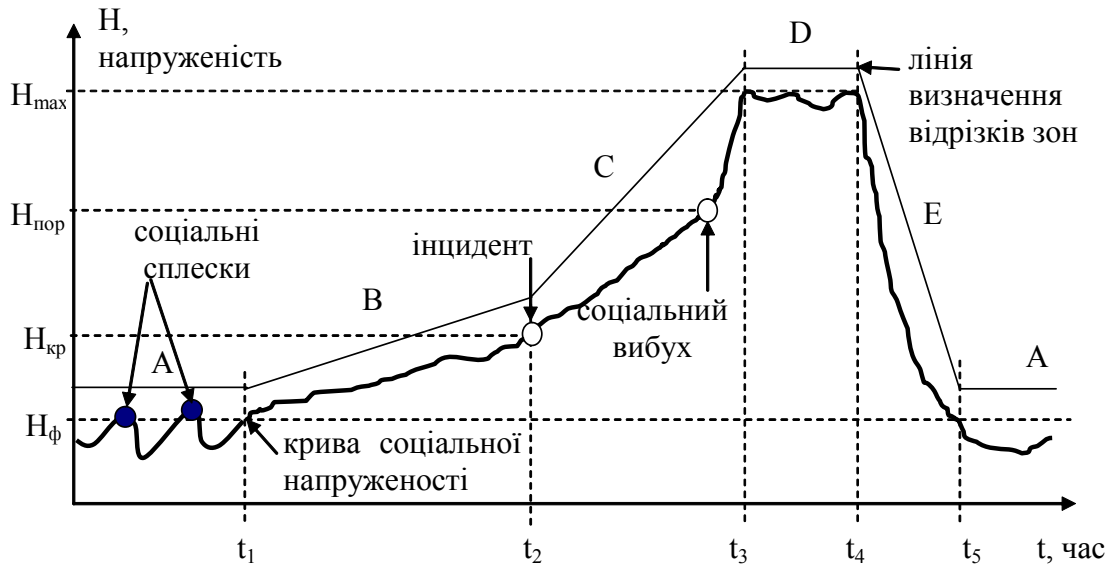

Рис. 1. Типовий графік динаміки соціальної напруженості під час загострення суспільно-політичної ситуації

но-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України присвячено обмаль наукових праць вітчизняних дослідників, а саме: Г. Почепцова [1], О. Литвиненка [2], О. Руденко [3], М. Шевченка [4].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Враховуючи обмаль праць, в яких розглядаються актуальні проблеми державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України, маємо констатувати, що на сьогодні відсутні праці з державного управління, в яких би розглядалися питання соціального призначення та структури, ролі і місця державного регулювання суспільно-масових явищ у системі забезпечення національної безпеки, розробки сценаріїв державного регулювання суспільно-масових явищ з урахуванням як об'єктивних чинників соціальної напруженості, так і чинників пов'язаних з ініціюванням суспільно-політичної нестабільності сучасними центрами сили.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення соціального призначення та структури державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Потреба в державному регулюванні суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України формується (і відповідно синхронно виникає об'єктивний науковий і суспільний інтерес до регулюючих дій /відносин) в умовах зародження і гострого прояву ознак суспільно-політичної нестабільності. Причиною останньої є довготривала невирішеність соціальних проблем у переважній частині українського суспільства (бідність, майнова диференціація населення, відчуженість значної частини населення країни від державної влади та ін.) [5—7].

Є сенс зауважити, що суспільно-політична нестабільність може бути також ініційована як зовнішні-

ми так і внутрішніми силами, які є зацікавленими у зміні правлячого режиму. Наприклад, класична модель дестабілізації життя в столиці включає в себе такі організаційні етапи [1—3; 8]: створення інфраструктури перевороту; встановлення інтерпретаційної диктатури; дискредитація влади; масові демонстрації організовані опозицією. На всіх організаційних етапах дестабілізації життя в столиці застосовуються такі технології: технології мас-медіа; технології мережевих суб'єктів у суспільно-політичній сфері; технології управління масами; технології суспільно-політичної дестабілізації; еверсійні мобберні технології; еверсійні технології мобільного зв'язку; еверсійні технології поширення і управління чутками; еверсійні директ-технології.

Аналіз передумов виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій суспільно-політичного характеру дає змогу встановити залежність між рівнями соціальної напруженості та фазами соціального конфлікту, а також відобразити типовий графік динаміки соціальної напруженості [9, с. 34] під час загострення суспільно-політичної ситуації (рис. 1). Це, в свою чергу, дозволить визначити цілі державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки, а також розробити соціальні прогнози розвитку ситуації, які є необхідними для прийняття відповідних державно-управлінських рішень.

На графіку можна визначити такі зони:

А — зона фонові напруженості, де соціальна напруженість має безсистемний характер і знаходиться в межах "норми" (стабільний стан) — до моменту перевищення фонові напруженості (t_1) та після моменту повернення до неї (t_5). Існування рівня фонові напруженості (H_f) обумовлюється неможливістю повністю задовольнити постійно зростаючі потреби людини та суспільства. В цій зоні можливе виникнення соціальних сплесків — одиничних, короточасних явищ, пов'язаних із різким погіршенням ситуації в одній із сфер суспільного життя, які швидко минають. Такі неорганізовані, спонтанні форми прояву незадоволення, занепокоєності у зв'язку з порушенням звичного порядку речей на фоні відносно прихованого зростання загально-

го невдоволення не мають явного продовження та за-
тухають (проходять) після застосування відповідних за-
ходів (задоволення потреб, відновлення соціальних
прав тощо);

В — зона поступового зростання соціальної напру-
женості до її критичного рівня ($H_{кр}$) — від моменту пе-
ревищення фонові напруженості (t_1) до моменту інци-
денту (t_2), тобто критичної точки, з якої починається ла-
виноподібне зростання соціальної напруженості. У цій
зоні відбувається зародження конфлікту. Під інциден-
том розуміється привід для загострення соціально-по-
літичної ситуації, після якого конфлікт набуває невідво-
ротного характеру;

С — зона різкого зростання соціальної напруже-
ності, що відповідає розвитку соціального конфлікту.
За час від моменту інциденту (t_2) до моменту кризового
стану (t_3) напруженість досягає свого найвищого рівня
(H_{max}). У зазначеному часовому інтервалі, крім інциден-
ту, знаходиться ще одна критична точка — соціальний
вибух, який відбувається після досягнення певного по-
рогу. Після перевищення рівня соціальної напруженості
($H_{пор}$), напруженість набуває вибухонебезпечного харак-
теру та здатна вибухнути при наявності відповідних со-
ціальних детонаторів;

Д — зона піку соціальної напруженості — кульміна-
ція конфлікту. В інтервалі від моменту кризового стану
(t_3) до моменту спаду напруженості (t_4) відсутні будь-які
суттєві тенденції у бік зростання або зниження соціальної
напруженості. Кризовий стан суспільства характеризуєть-
ся порушенням суспільно-політичної стабільності, падін-
ням життєвого, морального й загальнокультурного рівня
і проявляється в масовому незадоволенні людей своїм
соціальним становищем. Після досягнення піку конфлікт
або розв'язується, або переходить в іншу форму;

Е — зона зниження соціальної напруженості — уре-
гулювання конфлікту. Від моменту спаду напруженості
(t_4) до моменту повернення до фонові напруженості
(t_5) існує стійка тенденція до зменшення рівня напруже-
ності. Нахил кривої графіку залежить від характеру роз-
в'язання конфлікту.

Отже, коливання рівня соціальної напруженості ха-
рактеризує це явище як процес. Фоновий рівень соці-
альної напруженості присутній постійно, як і постійно
існуючі соціальні протиріччя (міжособистісні, міжгру-
пові, міжнаціональні або глобальні). За певних умов
зростання рівня соціальної напруженості призводить до
виникнення соціальних конфліктів, а ті, у свою чергу,
можуть переростати у надзвичайні ситуації соціально-
політичного характеру.

З іншого боку, при виникненні надзвичайних си-
туацій підвищена соціальна напруженість виявляється
каталізатором подальшого негативного розвитку подій,
викликає ескалацію конфлікту, що реалізується в ок-
ремих актах — діях і протидії конфліктуючих сторін,
серед яких: стихійні масові дії, мітинги, демонстрації,
страйки та ін. форми громадянської непокори. Соціаль-
ними детонаторами у такому випадку нерідко виступа-
ють неправильні або несвоєчасні дії органів державної
влади, різноманітні громадсько-політичні організації,
що ведуть боротьбу за владу і вплив у суспільстві, екстремістські групи, зокрема націоналістичного спрямуван-
ня, засоби масової інформації та ін. [8; 10].

Неможливість повного й остаточного усунення соці-
альної напруженості, доцільність попередження виник-
нення надзвичайних ситуацій, зокрема соціально-по-
літичного характеру, необхідність якнайшвидшої нор-
малізації обстановки і відновлення правопорядку при
виникненні таких надзвичайних ситуацій обумовлюють
проведення постійного моніторингу рівня соціальної
напруженості, причин його зростання та наявності соці-
альних детонаторів, спроможних викликати ескалацію
конфлікту.

Завданням моніторингу рівня соціальної напруже-
ності є визначення показників рівня фонові напруже-
ності ($H_{ф}$), критичного рівня напруженості ($H_{кр}$), рівня
порогу напруженості ($H_{пор}$), а також поточного рівня
соціальної напруженості, урахувавши її мінливість не
тільки у часі, а й у просторі. Тобто показники рівнів со-
ціальної напруженості відрізняються в залежності від
регіонів, областей, районів і, навіть, населених пунктів
країни, що обумовлюється дією конкретних місцевих
причин і суб'єктивних чинників.

Серед багатьох причин зростання рівня соціальної
напруженості розрізняють політичні, пов'язані з різни-
ми типами політичної свідомості та рівнями політичної
культури громадян, їх оцінками сучасного соціально-
політичного стану суспільства і держави; соціально-еко-
номічні, обумовлені загальними негативними процесам-
и у соціальній сфері й економіці та, внаслідок цього,
пов'язані зі змінами в структурі зайнятості населення і
матеріальному становищі людей; психологічні, які ство-
рюють внутрішні передумови та визначають здатність і
потребу людини піти на акції, що можуть стати причи-
ною зростання соціальної напруженості та ін. [5—8].

Аналізуючи гасла, програмні заяви, методи діяль-
ності публічних політиків, представників влади, керів-
ників партій тощо, а також поширення відповідного ма-
теріалу засобами масової інформації, можна здійсню-
вати виявлення та моніторинг діяльності соціальних де-
тонаторів, спроможних викликати ескалацію конфлік-
ту, призвести до загострення ситуації у той чи інший
момент часу у різних регіонах держави.

Проведення постійного моніторингу рівня соціальної
напруженості, причин його зростання та наявності
соціальних детонаторів дозволить передбачити транс-
формацію нестабільної ситуації (зона В графіку —
рис. 1) у конфліктну, запровадити заходи державного
регулювання щодо зниження рівня соціальної напруже-
ності для недопущення соціального вибуху. Водночас
при виникненні надзвичайних ситуацій соціально-по-
літичного характеру зазначений моніторинг перевищен-
ня рівня порогу напруженості ($H_{пор}$) сприятимуть своє-
часному виявленню реальної загрози безпеці громадян
або конституційному ладу держави. При неможливості
усунення таких загроз іншими способами, з метою їх
нейтралізації, для відновлення конституційних прав і
свобод громадян, а також прав і законних інтересів
юридичних осіб, створення умов для нормального функ-
ціонування органів державної влади та органів місце-
вого самоврядування, інших інститутів громадянського
суспільства, може бути тимчасово введений особливий
правовий режим надзвичайного стану.

Зауважимо, що найбільш сприятливими для держав-
ного регулювання суспільно-масових заходів в інтере-

сах забезпечення національної безпеки є фази: зона фонової напруженості (зона А графіку), зона поступового зростання соціальної напруженості до її критичного рівня (зона В графіку) та зона зниження соціальної напруженості (зона Е графіку).

Соціальне призначення державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки полягає у зниженні рівня соціальної напруженості в рамках чинного законодавства для недопущення соціального вибуху.

Структурними елементами державного регулювання суспільно-масових явищ є:

1) правове регулювання, що передбачає визначення норм поведінки учасників суспільно-масових явищ. У нормах поведінки розрізняють три основних елементи: гіпотезу — частина норми, яка вказує умови, обставини в яких вона діє; диспозицію — частина норми, яка розкриває зміст, смисл самого правила поведінки, тобто юридичні права і обов'язки, які виникають в учасників суспільно-масових явищ; санкцію — частина норми, яка характеризує заходи, які можуть бути застосовані державною владою у випадку порушення диспозиції і гіпотези відповідної норми (юридичні санкції);

2) визначення критеріїв оцінки суспільно-масових процесів, що підлягають регулюванню;

3) визначення цілей державного регулювання;

4) моніторинг та соціальне прогнозування викликів, загроз та небезпек, що породженні деструктивним розвитком суспільно-масовими явищами;

5) контроль та регулюючий вплив на суспільно-масові процеси.

При цьому можуть бути застосовані такі методи державного регулювання суспільно-масових явищ, як:

методи прямого адміністративного — це методи правового регулювання, переконання, примушення та державного контролю;

непрямого регулюючого впливу органів державної влади на суспільно-масові явища — це економічні та ідеологічні методи державного регулювання діяльності суб'єктів суспільного життя та політики.

Також у ході державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки можуть бути використані такі інструменти регулюючого впливу:

інституційні (закони, укази, постанови, розпорядження);

адміністративні (контроль, обмеження, дозволи тощо);

силові (блокування, супроводження тощо);

інформаційно-пропагандистські (поширення ідей неконфронтаційного, демократичного типу суспільних відносин тощо).

Державне регулювання суспільно-масових заходів в інтересах забезпечення національної безпеки передбачає комплекс можливих заходів, а саме:

контроль та регулювання суспільно-масових процесів у когнітивному просторі;

контроль та регулювання суспільно-масових процесів у соціальному просторі;

контроль та регулювання суспільно-масових процесів в інформаційному просторі;

контроль та регулювання суспільно-масових процесів у фізичному просторі.

У випадку, коли владі вдається утримати ініціативу, й контролювати та регулювати в тій або іншій мірі усі чотири простори, дестабілізація суспільно-політичної системи приречені на провал [10].

У фазі ескалації конфлікту (С — зона різкого зростання соціальної напруженості та D — зона піку соціальної напруженості) можуть бути застосовані наступні стратегії [2, с. 156—157]:

1) стратегія "глухого захисту, виправдовувань та плентання за подіями". Суть цієї стратегії полягає у реагуванні на дії опонентів із запізненням, намаганням виправдати власні дії. Одним з важливих етапів цієї стратегії є введення військ у столицю з наказом підтримувати порядок і не втручатися у маніфестації. Наслідком подібних дій є досить швидка (залежно від конкретної ситуації від двох — трьох днів до одного місяця) повна деморалізація влади та її прибічників. Вагаючись між застосуванням звичних жорстких заходів та вимогами демократизації, влада неспроможна ані на перше, ані на друге. А вагання — найшвидший шлях до поразки;

2) стратегія "жорстких заходів". Вона спрямована на переведення конфлікту з інформаційної площини у фізичну. Основними засобами є розгін демонстрацій, арешти діячів та знищення організаційних структур опозиції. Для реалізації цієї стратегії необхідна залізна єдність у партії влади та допущення конфлікту із світовим співтовариством. Стратегія може призвести до тактичної перемоги, але у стратегічному плані є програшною, бо призводить до величезних моральних та економічних втрат;

3) стратегія "гнучкого реагування". Є найефективнішою, але й найскладнішою для втілення. Потребує значних коштів, висококваліфікованих кадрів з проблем інформаційної боротьби, публік релейшнз, пропаганди, інформаційних ресурсів — усього підготованого другим блоком попередніх, профілактичних заходів. А головне, необхідна більш-менш усталена національна згода з більшої частини принципів політичних і економічних питань. Як зазначає О. Литвиненко, суть цієї стратегії — зіграти на випередження. Кожна дія опозиції повинна знаходити адекватну відповідь, виграшним для влади є звичайне прагнення громадян до спокою, підтримка діяльності на стабілізацію ситуації. Інформаційний апарат влади повинен перехопити ініціативу та розглянути сприятливі для себе та негативні для опонентів теми.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Враховуючи вищенаведені викладки підсумуємо:

1. Соціальне призначення державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки полягає у зниженні рівня соціальної напруженості в рамках чинного законодавства для недопущення соціального вибуху.

2. Структурними елементами державного регулювання суспільно-масових явищ є: правове регулювання, що передбачає визначення норм поведінки учасників суспільно-масових явищ; визначення критеріїв оцінки суспільно-масових процесів, що підлягають регулюванню; визначення цілей державного регулювання; моні-

торинг та соціальне прогнозування викликів, загроз та небезпек, що породженні деструктивним розвитком суспільно-масовими явищами; контроль та регулюючий вплив на суспільно-масові процеси.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачається у розробці комплексної моделі державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки, що є окремою складною темою і потребує ретельного дослідження, що автор і ставить за мету під час подальшої роботи у цій сфері.

Література:

1. Почепцов Г. Революция.com. Основы протестной инженерии [текст]: монографія / Г. Почепцов. — М.: Европа, 2005. — 532 с.

2. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії [текст]: монографія / О.В. Литвиненко. — К.: ВКФ "Сатсанта", 2000. — 222 с.

3. Руденко О.М. Теоретико-методологічні засади дослідження суспільної стабільності в науці державного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. наук з держ. упр: спец. 25.00.01. "Теорія та історія державного управління" / О.М. Руденко. — К., 2011. — 39 с.

4. Шевченко М.М. "Оксамитові" революції 1989—2005 рр.: класична модель, заходи протидії / М.М. Шевченко, О.Г. Давиденко // Воєнно-історичний вісник. — 2013. — № 2. — С. 104—109.

5. Афоніна О.Г. Соціальна безпека: проблеми становлення соціального партнерства в Україні / О.Г. Афоніна // Вісн. НАДУ. — 2011. — № 4. — С. 241—249.

6. Весельська Л.А. Механізми державного регулювання соціальної безпеки в Україні. [текст]: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Л.А. Весельська. Національна академія державного управління при Президентові України — К., 2011. — 20 с.

7. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України [текст]: монографія / Г.П. Ситник, В.І. Абрамов, О.Г. Бортнікова та ін.; за ред. Г.П. Ситника, В.І. Абрамова. — К.: МАЙСТЕР КНИГ, 2012. — 536 с.

8. Шевченко М.М. Моделі дестабілізації суспільно-політичної та економічної систем (на прикладі пострадянських країн) / М.М. Шевченко // Воєнно-історичний вісник. — 2013. — № 3. — С. 80—87.

9. Бацамут В.М. Формування висновків щодо стану оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку / В.М. Бацамут // Честь і закон. — 2009. — № 1. — С. 33—40.

10. Шевченко М.М. Поняття "технологія державного реагування на загрози дестабілізації суспільно-політичної системи" та її складові / М.М. Шевченко // Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. — 2016. — № 3—4 (11—12). — С. 82—95.

References:

1. Pochepstov, H. (2005), *Revoliutsiya.com. Osnovy protestnoj ynzheneryy* [Revolution.com. Basics of protest engineering], Evropa, Moscow, Russia.

2. Lytvynenko, O.V. (2000), *Spetsial'ni informatsijni operatsii ta propahandysts'ki kampanii* [Special

information operations and advocacy campaigns], VKF "Satsanta", Kyiv, Ukraine.

3. Rudenko, O.M. (2011), "Theoretical and methodological principles of research of social stability in science of public administration", Abstract of Ph.D. dissertation, Public Administration, Kyiv, Ukraine.

4. Shevchenko, M.M. and Davydenko, O.H. (2013), ""Velvet" revolutions of 1989—2005: classic model, measures of counteraction", *Voienno-istorychnyj visnyk*, vol. 2, pp. 104—109.

5. Afonina, O.H. (2011), "Social Security: Problems of Becoming a Social Partnership in Ukraine", *Visn. NADU*, vol. 4, pp. 241—249.

6. Vesel's'ka, L.A. (2011), "Mechanisms of regulation of social security in Ukraine", Ph.D. Thesis, Mechanisms of Public Administration, The National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

7. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Bortnikova, O.H. (2012), *Shliakhy udoskonalennia systemy derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam natsional'noi bezpeky Ukrainy* [Ways of improving the system of public administration national security of Ukraine], MAYSTER KNYH, Kyiv, Ukraine.

8. Shevchenko, M.M. (2013), "Models of destabilization of socio-political and economic systems (on the example of post-Soviet countries)", *Voienno-istorychnyj visnyk*, vol. 3, pp. 80—87.

9. Batsamut, V.M. (2009), "Formation of conclusions on the state of the operational situation in the field of public order protection", *Chest' i zakon*, vol. 1, pp. 33—40.

10. Shevchenko, M.M. (2016), "The concept of "state response to threats of destabilization of the socio-political system" and its components", *Naukovo-informatsijnyj visnyk Akademii natsional'noi bezpeky*, vol. 3—4 (11—12), pp. 82—95.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2017 р.

www.economy.nauka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73